

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

פתיחה ללימוד ראש השנה פרק רביעי

א. פתיחה

בזמן אלול נעסוק בסוגיות בפרק רביעי של ראש השנה. נתחיל את הלימוד בלימוד הסוגיה הראשונה בפרק - סוגית תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת (סוגיה מעשית השנה). אני מקווה שהעיסוק בסוגיה זו יביא, מעבר לגבולות הסוגיה, להבנה מעמיקה ורחבה יותר של משמעות תקיעת שופר ומקומה, במקדש ובגבולין.

נפתח את הלימוד בימים ראשון עד שלישי בפתיחה קצרה וראשונית בעיון בפסוקי ראש השנה בתורה ובעיון במשניות מסכת ראש השנה. בעז"ה נתחיל את לימוד המשנה על תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת ביום רביעי.

לוי"ז שיעורים מוצע – יום שני 12:00 שיעור על פסוקים; יום שלישי 12:00 – שיעור על משניות.

בתפילה ללימוד מעמיק ומשמעותי תוך טהרת הלב ודיבוק חברים,
מאיר

ב. ראש השנה בתנ"ך

- עיינו בפסוקים הקשורים בר"ה בתנ"ך:
  - שמות י"ב, א-ב; כ"ג, טז; ל"ד, כב.
  - ויקרא כ"ג, כג-כה.
  - ויקרא כ"ה, ח-ט.
  - במדבר כ"ט, א-ו.
  - דברים י"א, יא-יד.
  - דברים, ל"א, י.
  - יחזקאל מ', א.
  - נחמיה ח', א-טו.
  - תהלים פ"א, ד-ה.
- פסוקים נוספים הקשורים לתקיעת שופר:
  - שמות י"ט, יט.
  - ויקרא כ"ה, ט.
  - במדבר י', א-ג.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

- ד) בדקו באמצעות פרויקט השו"ת על שופר ותרועה בתנ"ך.
3. בדקו באמצעות פרויקט השו"ת את השורש זכר בתורה.
4. מקורות על ראש השנה:
- א) מכילתא דר"י מסכתא דפסחא, הקטע המצורף (כמה ראשי שנים יש במכילתא זו לעומת מספר ראשי השנים במשנה?)
- ב) עירובין מ. "איבעיא להו... לכאן ולכאן", ובמסקנת הסוגיה מ.: "מאי הוה עלה.. לכאן ולכאן", ובמ. ברש"י ד"ה כיון דחלוקין, אמרין, זכרון אחד (למטיבי לכת - תד"ה זכרון אחד עולה). בספרות הראשונים יש דיון ער האם הקריבו את קרבנות ר"ח בר"ה והאם יש להזכיר את מוסף ר"ח בתפילה, עיקרי הדברים סוכמו בר"ה ח: תד"ה שהחדש מתכסה בו.
- ג) דרשת הרמב"ן לר"ה:
- 1) תחילת הדרשה על איך ייתכן שראש השנה הוא בחודש השביעי.
- 2) הדיון על מהות התרועה ומקבילה בפירושו לתורה ויקרא כ"ג,
5. נקודות לעיון:
- א) תוכנו ומשמעותו של א' בתשרי בתורה.
- ב) מיקומו במערך החגים הרחב. מומלץ לעיין בהקשר הרחב של פרשת המועדות בויקרא כ"ג ופרשת הקרבנות במדבר כ"ח-כ"ט (לאילו חגים נוספים יש מוסף דומה לזה של א' בתשרי?).
- ג) מתי מתחילה ומסתיימת השנה במקרא.
6. להרחבה:
- א) הרב יואל בן נוו, "ראש השנה או ראשית השנה", בתוך: בראש השנה ייכתבון, עמוד 11-19.
- לעותק מקוון של המאמר לחצו כאן
- ב) הערך ראש השנה באנציקלופדיה מקראית

ג. משנה מסכת ראש השנה

1. למדו בבקיאות משנה מסכת ראש השנה. עמדו על הנושאים העיקריים הנדונים במסכת ועל המבנה שלה.
2. מהדורות משנה ללימוד:
- א) מומלץ ללמוד במשנה סדורה.
- ב) לעותק סרוק מעולה של כ"י קויפמן לחצו כאן
- ג) למהדורת משנה כדרכה לחצו כאן
3. להרחבה:

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

- א) מבוא למשנה ראש השנה של רי"ן אפשטיין בספרו מבואות לספרות התנאים עמ' 363-366 (עותק מצוי אצלי).
- ב) מבוא למשנה ר"ה של ר"ח אלבק במהדורת משנה שלו עמ' 305-309.
- ג) הרב אבי וולפיש כתב דיסרטציה על משנה ר"ה מנקודת מבט ספרותית. יש עותק בבית המדרש.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

שמות פרק יב

(א) וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר :

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה :

שמות פרק כג

(יד) שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחַג לִי בַשָּׁנָה :

5

(טו) אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כֶּאֱשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בּוֹ יֵצְאָתָּ

מִמִּצְרַיִם וְלֹא יֵרְאוּ פְנֵי רִיקָם :

(טז) וְחַג הַקִּצִּיר בַּכּוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאֶסֶף בְּצִאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפָּךָ אֵת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה :

שמות פרק לד

(כב) וְחַג שִׁבְעוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בַּכּוֹרֵי קִצִּיר חֲטִיִּם וְחַג הָאֶסֶף תִּקּוּפַת הַשָּׁנָה :

10

ויקרא פרק כג

(כג) וַיְדַבֵּר יְקֹנֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר :

(כד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זְכוֹרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא

קֹדֶשׁ :

(כה) כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אֵשָׁה לִיקְוֹן : ס

15

ויקרא פרק כה

(ח) וְסִפְרַתְּ לְךָ שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יָמֵי שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנִים תִּשַׁע וָאָרְבָּעִים

שָׁנָה :

(ט) וְהִעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם :

במדבר פרק כט

20

(א) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה

לָכֶם :

(ב) וַעֲשִׂיתֶם עֲלֶיהָ לְרִיחַ נִיחֹחַ לִיקְוֹן פֶּרֶן בֶּן בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כֶּבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם :

(ג) וּמִנְחָתָם סֵלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לָפָר שְׁנֵי עָשָׂר לָאֵיל :

(ד) וַעֲשִׂרוּן אֶחָד לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכֶּבֶשִׂים :

25

(ה) וְשַׁעִיר עִזִּים אֶחָד חֲטָאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם :

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

(ו) מלבד עלת החדש ומנחתה ועלת התמיד ומנחתה ונספיהם כמשפטים לריח ניחוח אשה ליקנך :

דברים פרק יא

(יא) והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים :

(יב) ארץ אשר יקנך אלהיך דרש אתה תמיד עיני יקנך אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה : ס 30

(יג) והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יקנך אלהיכם ולעבדו ככל לבבכם ובכל נפשכם :

(יד) ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך :

דברים פרק לא

(יז) ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות : 35

יחזקאל פרק מ

(א) בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הכתה העיר בעצם היום הזה היתה עלי יד יקנך ויבא אתי שמה :

נחמיה פרק ח

(א) ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה יקנך את ישראל :

(ב) ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע ביום אחד לחדש השביעי :

(ג) ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום נגד האנשים והנשים והמבנים ואזני כל העם אל ספר התורה :

(ד) ויעמד עזרא הספר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ויעמד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו פדיה ומישאל ומלכיה וחשם וחשבדנה זכריה משלם : פ

(ה) ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם כי מעל כל העם היה וכפתחו עמדו כל העם :

(ו) ויברך עזרא את יקנך האלהים הגדול ויענו כל העם אמן אמן במעל ידיהם וניקדו וישתחו ליקנך אפים ארצה : 50

(ז) וישוע ובני ושרביה זמין עקוב שבתיה הודיה מעשיה קליטא עזריה יונבד חנו פלאיה והלויים מבינים את העם לתורה והעם על עמדם :

(ח) ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא : ס

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

- 55 (ט) ויאמר נחמיה הוא התרשטא ועזרא הכהן הספר והלויים המבינים את העם לכל העם היום קדש הוא ליקנך אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה:
- (י) ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות יקנך היא מעזכם:
- (יא) והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדש ואל תעצבו:
- (יב) וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם: ס 60
- (יג) וביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלויים אל עזרא הספר ולהשכיל אל דברי התורה:
- (יד) וימצאו כתוב בתורה אשר צוה יקנך ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסכות בנגב בחדש השביעי:
- (טו) ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו החר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשות סכת ככתוב: פ 65
- (טז) ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלהים וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים:
- (יז) ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון בן בני ישראל עד היום ההוא ונתהי שמחה גדולה מאד:
- (יח) ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום מן היום הראשון עד היום האחרון ויעשו חג שבועת זמרים ובימים השמיני עצרת כמשפט: פ 70

תהלים פרק פא

- (א) למנצח על הגתית לאסף:
- (ב) הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב:
- (ג) שאו זמרה ותנו תף כנור נעים עם נבל:
- (ד) תקעו בחדש שופר בפסח ליום חגנו:
- (ה) כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב:
- (ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע:
- (ז) הסירותי מסבל שכמו בפיו מדוד תעברנה:
- (ח) בצרחה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה:
- (ט) שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי:
- 80

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

(י) לא יהיה בך אל זר ולא תשתחנה לאל נכר :

(יא) אָנְכִי יִקְנֹק אֶלְהֵיךָ הַמַּעֲלֵךְ מֵאַרְצְךָ מִצְרַיִם הַרְחֹב פִּיךָ וְאַמְלֵאֲהוּ :

(יב) ולא שמע עמי לקולי וישׂראל לא אבה לי :

(יג) וְאַשְׁלַחְהוּ בְּשִׁרְיוֹת לָבָם וְלָכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם : 85

(יד) לו עמי שמע לי ישׂראל בדרכי יהלכו :

(טו) כְּמַעַט אוֹיְבֵיהֶם אֶכְנִיעַ וְעַל צְרִיָּהֶם אֲשִׁיב יָדִי :

(טז) מִשְׁנָאֵי יִקְנֹק וְיִכְחָשׁוּ לוֹ וַיְהִי עִתָּם לְעוֹלָם :

(יז) וַיִּאֲכִילֵהוּ מִחֶלֶב חֶטֶא וּמִצּוֹר דָּבַשׁ אֲשַׁבֵּיעַךְ :

90 שמות פרק יט

(יט) וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשָּׁה יַדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל :

ויקרא פרק כה

(ח) וְסִפְרַתְּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת הַשָּׁנִים תִּשְׁעַת וָאַרְבָּעִים שָׁנָה :

(ט) וְהִעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם : 95

(י) וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְצְךָ לְכָל יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְּתֶם אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ :

(יא) יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נִזְרֶיהָ :

(יב) כִּי יוֹבֵל הוּא קִדַּשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָה :

(יג) בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ : 100

במדבר פרק י

(א) וַיְדַבֵּר יִקְנֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר :

(ב) עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כָּסָף מִקֶּשֶׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת :

(ג) וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלַיךְ כָּל הַעֲדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד :

(ד) וְאִם בָּאֲחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלַיךְ הַנְּשִׂאִים כְּאִשֵּׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל : 105

(ה) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִיִּים קִדְמָה :

(ו) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִיִּים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמִסְעֵיהֶם :

(ז) וּבַחֲקֵהִיל אֶת הַקֹּהֵל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעוּ :

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

(ח) ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרות והיו לכם לחקת עולם לדורותיכם:

110 (ט) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בחצצרות ונזפרתם לפני יקוק אלהיכם ונושעתם מאיביכם:

(י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ויתקעתם בחצצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יקוק אלהיכם: פ

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מס' דפסחא בא פרשה א

115 ראש חדשים. מגיד שניסן ראש לחדשים ומנין אף למלכים ת"ל הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל (מלכים א ו א) ומנין אף לרגלים ת"ל חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות (דברים טז טז) נמצינו למדין שניסן ראש לחדשים ולרגלים. ר' נתן ור' יצחק אומרים אף לשכירות בתים אבל לא לשנים ולא לשמטין ולא ליובלות ולא לנטיעה ולא לירקות שנא' מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה וגו' בבא כל ישראל וגו' (שם /דברים/ לא י - יא) ואומר וחג האסיף בצאת השנה (שמות כג טז) וחג האסיף תקופת השנה (שם /שמות/ לד כב) זה הוא האמור לך לשנים לשמיטים וליובלות לנטיעה ולירקות:

דרשה לראש השנה לרמב"ן

125 ובתחלה יש עלינו לפרש מה שאומר בחודש השביעי, כי יכול השואל להקשות לנו היאך זה חדש השביעי והלא כל ישראל קורין אותו ראש השנה, ומפי עוללים ויונקים ראש השנה שמו, וכן קורין אותו רבותינו בתלמוד ואומרים בכל מקום ראש השנה ויום הכיפורים, והכתוב עצמו מורה שזה החודש הוא ראשון וראש לשנה, שנאמר בחג הסוכות בצאת השנה כלומר בחדש שיצאה השנה והשניה מתחלת, וכן אמר תקופת השנה שמקפת וחוזרת כמו לתקופות הימים, ואם הוא ראש השנה החודש שלו ראשון לשנה על כל פנים, שזה קשר של קיימה הוא שהחדש הראשון הוא ראש השנה, שהשנה מחוברת היא מחדשים, ואל יתפתה אדם להפריש ביניהם ולומר שזה לחדשים וזה לשנה, כי הראשון לשנה על כל פנים הוא ראשון לחדשי השנה למי שיודע הדבר בלי שבוש.

135 ותשובת שאלה זו כי מה שאמר בתורה בניסן החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה אין פירושו שיהיה ניסן ראש, אלא שיהא נקרא ראשון לנו כלומר ראשון לגאולתינו, שנמנה החדשים לגאולתינו שיצאנו ממצרים, כי מנהג התורה שימנו החדשים והימים למצות, שהרי ימי השבוע אין להם שם בישראל, ובשאר האומות כל אחד שמו עליו, כגון הנוצרים שקורין אותם על שם שבעת כוכבי לכת כצנ"ש חל"ם שהם ראשי הימים, ואומרים וכו' + ע"י בפ"י רבנו עה"ת בפסוק זכור את יום השבת, ובפירש"י ברכות נ"ט ב'. + אבל בישראל אין להם שם אלא שקורין אותם לשם מצות שבת ואומרים אחד בשבת שני בשבת וכו' כדי שזכור השבת בכל יום, וזהו פשוטו של מקרא שאמר זכור את יום השבת שזכור אותו תמיד בכל הימים, וכך אמרו רז"ל במכילתא ר' יצחק אומר לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת, כלומר כל הימים תהא מונה אליו וממנו, ועל כן לא

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

140 קראו להם לא שם עצם ולא שם תאר כלל אלא לשם שבת הם נקראים, וכן החדשים לא היה להם שם בתורה ולא בישראל אבל היו ישראל אומרים כמו שהתורה אומרת בחודש הראשון, וכן ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן, ובחודש השביעי באחד לחודש וכן כולם, ופירושו בחודש הראשון לגאולתינו ממצרים ובחדש השביעי ליציאת מצרים, וזה פירוש ראשון הוא לכם שאינו ראשון בשנה אבל הוא ראשון לנו שנקרא אותו ראשון לגאולה שלנו.

145 ואלו השמות שאנו קורין אותן ניסן אייר סיון, שמות פרסיים הם ולא תמצא אותם לא בתורה ולא בנביאים אלא בכתבי הקדש הנעשים בבבל, ולא בימי מלכות בבל עצמה שאינם בספר דניאל, אלא לאחר שכבשו הפרסיים המלכות הוזכרו כן בספר עזרא ובדברי זכריה נביא בבל, ובמגלת אסתר מזכיר אותם בחודש הראשון הוא חודש ניסן כלומר בחודש הראשון לישראל שהוא נקרא ניסן למלכות פרס, וכן בחודש השלישי הוא חודש סיון, והענין הזה הזכירוהו רבותינו ז"ל אמרו בבראשית רבה (פמ"ח ט)

150 וכן בירושלמי (ר"ה פ"א ה"ב) שמות החדשים עלו עמהם מבבל כלומר שמתחילה לא היו להם שמות בישראל עד שיצאנו מבבל והעלינו השמות משם, והסבה בזה לפי שמתחילה נצטוינו למנותם בזכרון גאולת מצרים, וכשיצאנו מבבל ונצטוינו לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון וגו', חזרנו לקרות חדישינו לגאולת צפון, ולא שנשנה השמות הראשונים ונשכח גאולת מצרים אלא שנצרף שם שמות בבל להודיע ולזכור ששם עמדנו ומשם הוציאנו ה', וכל זה נתחדש ביציאתנו ממצרים, אבל קודם לכן החדשים הנזכרים בתורה כגון במבול בראשון באחד לחדש ובחדש השני והשביעי והעשירי הנמנים שם, אינן אלא למנין השנים והראשון הוא תשרי שהוא ראש השנה לזרע וקציר וממנו כולם, שכבר הסכימו הכל לדעת ר' אליעזר וקבעו בתפילות זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון, כמו שאמרו בגמרא (ר"ה כ"ז א')

155 כמאן מצלינן וכו', ובתורה מפורש וחג האסיף בצאת השנה ואמר תקופת השנה כמו שהזכרתי, וכן היה הענין עד שיצאנו ממצרים ואז נצטוינו לעשות שני מנינים אחד לחדשים ויהיה פי' ראשון ושני ושלישי לגאולה, ואחד למנין השנים ויהיה ראש השנה מתשרי.

וכן אמרו במכילתא החדש הזה לכם לא מנה בו אדם הראשון, כלומר אדם הראשון שהוא ראש ליצירה לא מנה בו שהוא היודע ועד כי תשרי הוא הראשון שבו נברא, אבל אתם תעשו אותו ראשון לכם לגאולתכם, וכן תרגם יונתן בן עוזיאל בירח האיתנים בחג הוא החדש השביעי (מ"א ח') אמר בירחא דעתיקיא קרן ליה ירחא קדמאה וכען הוא ירחא שביעאה, כלומר שהראשונים היו קורין לו קדמאה לבריאתו של עולם ועכשיו הוא ירחא שביעאה ליציאת מצרים, ומה שאמר הכתוב בירח זיו בירח בול בירח האיתנים שמות תואר הן שהכתוב מזכירם בהן, וכן חכמים דורשים אותן (ר"ה י"א א') בירח שנולדו בו איתני עולם וזיותני עולם, ולא היו נקראין כן בפי העם אלא ראשון ושני וכו'.

רמב"ן ויקרא פרק כג

170 ולא פירש הכתוב טעם המצוה הזאת, למה התרועעה, ולמה נצטרך זכרון לפני השם ביום הזה יותר משאר הימים, ולמה יצוה להיותו מקרא קדש כלל. אבל מפני שהוא בחדשו של יום הכפורים בראש

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

החודש נראה שבו יהיה דין לפניו יתברך כי בס ידין עמים, בראש השנה ישב לכסא שופט צדק, ואחרי כן בעשרת הימים ישא לפשע עבדיו. נרמז בכתוב הענין כאשר נודע בישראל מפי הנביאים ואבות קדושים:

175 ועל דרך האמת, תרועה היא שעמדה לאבותינו ולנו, שנאמר (תהלים פט טז) אשרי העם יודעי תרועה, וכענין שכתוב (ירמיה ד יט) תרועת מלחמה, כי השם איש מלחמה. אם כן, "יום תרועה יהיה לכם", שיהיה היום לתרועה לנו, וכן "זכרון תרועה מקרא קדש", שיהיה הזכרון בתרועה, ולפיכך הוא מקרא קודש. ולא הוצרך להזכיר שופר, כי השופר רמז "ביום" והתרועה בו, והנה הוא יום דין ברחמים לא תרועת מלחמה. ומפני זה הזכיר הכתוב התרועה, שכבר קבלה ביד רבותינו וכל ישראל רואים עד משה רבינו שכל תרועה פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה. ולמה יזכיר הכתוב תרועה ולא יזכיר התקיעות כלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, אבל התקיעה היא הזכרון והוא השופר, והתרועה כשמה, ומפני שהיא כלולה מן הרחמים תקיעה לפניו ולאחריה. ולפיכך אמר "ביודעי תרועה", כי בצדקה ירמו כי תפארת עוזמו אתה. והנה זה מבואר כי הכל תלוי בתשובה, אלא בראש השנה מתיחד במדת הדין ומנהיג עולמו, וביום הכפורים במדת הרחמים, והוא מאמרם (ר"ה לב ב) מלך יושב על כסא דין וכו', ראש השנה יום דין ברחמים ויום הכפורים יום רחמים בדין:

180 ומן הענין שפירשנו תבין טעם הכתוב במסעות (במדבר י ו ז) תרועה יתקעו למסעיהם ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו, כי במסעיהם כתוב ויסע מלאך האלהים (שמות יד יט), וכתוב ויפוצו אויביך וינסו משנאיך מפניך (במדבר י לה), כטעם פני ה' בעושי רע (תהלים לד יז), ובהקהיל את הקהל נאמר (במדבר י לו) שובה ה' רבבות, כטעם ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד (דברים לג ה). ועשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים ירמוז לעשר ספירות, כי ביום הכפורים יתעלה בהם ויגבה ה' צבאות במשפט כידוע בקבלה, וגם יש בזה אות בשמים, שהחדש הזה מזלו מאזנים כי בו פלס ומאזני משפט לה':

דרשה לראש השנה לרמב"ן

195 והנה לא נתפרש בתורה התרועה הזאת במה תהיה אם בשופר אם בחצוצרות, וכן לא פירש טעם המצוה הזאת למה התרועה ולמה נצטרך זכרון לפני השם ביום הזה יותר משאר הימים, ולמה יצוה להיותו מקרא קודש כמו שהזכרתי למעלה, אבל מפני שקראו הכתוב יום זכרון ומפני שהוא בחדשו של יום הכיפורים בראש השנה, ירמוז שבו יהיה דין לפני הקב"ה כי בס ידין עמים, בראש השנה יזכור יצוריו וישב לכסא שופט צדק, ואחרי כן בעשרת הימים ישא לפשע עבדיו ויכפר על השבים, כי הזכרון יאמרו אותו הכתובים על הדין בנשפטים, כמו כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו, כל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה, חטאות נעורי ופשעיו אל תזכור כחסדך זכור לי אתה, יען הזכרם בכף תתפשו, והוא מזכיר עון להתפש, כולם על שעת הדין, וכן זכרה לי אלהים לטובה ואל תמח חסדי.

200

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ראש השנה פרק רביעי – דף מספר 1

בס"ד, ג' באלול תשס"ט

והנה נתנה לנו התורה הענין הזה ברמז, והיה נודע בישראל מפי הנביאים ואבות קדושים עד משה רבינו, ועדין הוא בידינו קבלה ומפורסם בתלמוד, ומי שזכה להיות מקובל בסתרי התורה יראה הענין יותר מפורש בכתוב ולשון התורה יותר מבואר בו, כי התרועה היא שעמדה לאבותינו ולנו, וכמו שנאמר אשרי העם יודעי תרועה, ומה הכתוב הזה מאשר, הרבה יודעין לעשות תרועה בחצוצרות ובשופרות ואוי להם ואוי למזלם, והרבה שאינם יודעין לתקוע כלל ואשריהם ואשרי חלקם, אלא תרועה היא מדת הדין ולכך אמר תרועה יתקעו למסעיהם, ואומר עליה קומה ה' ויפוצו אויביך וגו', וכן תראה כי חומת יריחו נפלה מפני התרועה דכתיב עד יום אמרי לכם הריעו והריעותם, וכתיב ויריעו כל העם תרועה גדולה ותפול החומה, ולפי שהיא היתה תחלה בכבוש הארץ רצה הקב"ה שתהיה מדת הדין מתוחה כנגדם ולכך היתה חרם, ואונקלוס רמז זה שתרגם ותרועת מלך בו ושכינת מלכהו ביניהון, ולפי שהתרועה מדת הדין אמר אשרי העם יודעי תרועה שמקרבת אליה הדעת כי הידיעה תאמר על הדבקות כמו והאדם ידע וגו', בתולה ואיש לא ידעה, ואמר יום תרועה יהיה לכם כי היום יהיה לנו, ולא הוצרך להזכיר שופר כי השופר רמז ביום והתרועה בו, והנה פירש הכתוב כי הוא יום דין ברחמים, והוא שאמר באשרי העם יודעי תרועה כי תפארת עוזמו אתה כי תפארת מדת רחמים ועז מדת הדין, ואלו דברים מסתרי התורה הם ואין ראוי לדבר בהם ברבים וגם לא לכל היחידים, ועשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים רמז לעשרת ספירות, כי ביום הכיפורים יתעלה בהם ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש כידוע בקבלה, וגם יש בזה אות בשמים שהחודש הזה מזלו מאזנים, והוא בחודש הזה מזל הצומח, להגיד כי בו פלס ומאזני משפט לה', כמו טלה בניסן שמורה על ענין הפסח שהיו המצרים עובדים לו שהיה מזל ארצם לפי דעתם, והיה במעלתו ובמבט טוב להם והשפילו הקב"ה וצוה לישראל לשחטו, והוא שאמר מכור הברזל ממצרים כמו שאמר ראו וכו'. +א"ה, כנראה הכונה ראו כי רעה נגד פניכם (שמות י"ז) ועיי"ש ברש"י ממדרש, ובנ"א כתוב כמ"ש ר' אברהם וכו', ועיי" אבן עזרא ש.ס. +